

היום נלמד בעזרת ה':

עבודה זרה דף מד

נמרא: הגמרא מביאה את הדין ודברים שהיה בין רבי יוסי לחכמים.

תניא - אמר להם רבי יוסי והלא כבר נאמר "ואת חטאתכם וכו' הירוד מן ההר:
משה רבינו שחק את העגל וזרק אותו לנחל. 'נחל' הכוונה ל'עמק' בין שני הרים
ולא היו מים בנחל הזה (גם כשאין בו מים הוא נקרא 'נחל') (בבלי שלמה).

אמרו לו משם ראייה? הרי הוא אומר "ויזר על פני המים וישק את בני ישראל"
לא נתכוין אלא לבודקן כסוטות: משה רבינו זרק את האפר לתוך מים, המבטלים
את האפשרות לעשות מהאבק דשן. והסיבה שמשה כתש את העגל לאפר קודם
שהשליכו למים, כדי להשקות את בני ישראל, כמו שבודקים אשה סוטה ומי שחטא
היו המים הורגים אותו.

אמר להם רבי יוסי והלא כבר נאמר וגם מעכה: "וגם מעכה אם אָסָא המֶלֶךְ,
הַסִּירָה מִגְבִּירָה, אֲשֶׁר עָשְׂתָה לְאִשְׁרָה מִפְּלָצָה, וַיִּכְרֹת אָסָא אֶת מִפְּלָצָתָהּ וַיִּדְק
וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן". אסא כתש את המפלצת שעשתה סבתא שלו לע"ז אשירה,
וזרק את האבק בנחל קדרון. ולא חשש שהאבק יזבל את השדות.

אמרו לו משם ראייה? נחל קדרון אינו מגדל צמחין.

קושיא: ולא? והתניא אלו ואלו וכו': את שיירי הדם של הקרבנות הפנימיים
והחיצוניים ביום הכיפורים, היה הכהן שופך על יסוד המזבח החיצון. השיירים הנ"ל
היו נשפכים מהיסוד על הרצפה, ומתערבים באמה (= אמת המים שעברה בעזרה),
ויוצאים לנחל קדרון, ונמכרים לבעלי גינות שהיו מזבלים בהם את שדותיהם.
'ומועלים בהם' כלומר אסור להשתמש בדם ללא תשלום להקדש. מוכח שבנחל
קדרון היה ניתן לגדל צמחים!

תירוצ: מקומות מקומות יש בו. יש מקום מגדל צמחין ויש מקום שאין מגדל
צמחין.

מאי "מפלצתה"? אמר רב יהודה דהוה מפליא ליצנותא: היה בה ליצנות מפליאה ומשוגעת. הסבתא עשתה כמין אבר זכרות לע"ז והיתה נבעלת לו בכל יום.

אמר להן רבי יוסי והלא כבר נאמר "וכתת נחש נחשת אשר עשה משה": חזקיהו המלך כיתת אותו ולא השליכו לים המלח. (כי אחרת היה כתוב זאת בפסוק. תוס').

אמרו לו משם ראייה? הרי הוא אומר "ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף". 'לך' – משלך. ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והתם בדין הוא וכו': משה רבינו בנה את הנחש מכספו הפרטי. ולכן באמת חזקיהו לא היה צריך לכתת אותו, כי אנשים אחרים שעובדים לדבר שאינו שלהם אינם יכולים לאסור אותו. אבל בגלל שעם ישראל טעה אחריו, הוא כיתת אותו כדי שלא יטעו אחריו ויחשבו שיש בו כח אלוהי.

אמר להם והלא כבר נאמר ויעזבו שם: כשדוד נלחם עם פלשתים הם השאירו את הע"ז שלהם, ודוד כתש אותה וזרה את האבק ברוח. כפי שלומדים מהפסוק "וַיַּעֲזְבוּ שָׁם אֶת עֲצָבֵיהֶם וַיִּשְׂאֵם דָּוִד וְאֶנְשָׁיו". ומאי משמע דהאי "וַיִּשְׂאֵם דָּוִד" לישנא ד'זריו' ברוח הוא? כדמתרגם רב יוסף את הפסוק "תזרם ורוח תשאם" ומתרגמין 'תזרינו ורוח תטלינו'.

אמרו לו משם ראייה? הרי הוא אומר וישרפו וכו': הרי בדברי הימים מסופר המעשה הזה ושם כתוב ששרפו אותם באש "וַיַּעֲזְבוּ שָׁם אֶת אֱלֹהֵיהֶם וַיִּאֲמָר דָּוִד וַיִּשְׂרְפוּ בָאֵשׁ". ומכך שלא כתוב "וישרפם וישאם" אנו לומדים שלא היה כאן שני שלבים של שריפה ואחר כך פיזור ברוח. אלא "וישאם" הכוונה לנשיאה. ודוד אמר לאנשיו שיקחו את הע"ז איתם. והגמרא ממשיכה לבאר –

מכל מקום קשו קראי אהדדי: הרי יש סתירה בין הפסוקים, האם שרפו אותם או לקחו אותם! והתשובה – כמו שאמר רב הונא. בהתחלה אמר דוד לשרוף אותם, אבל אחרי שבא איתי הגיתי (שהיה פלישתי) וביטל את הע"ז, אמר דוד שיקחו אותם כי כבר היה מותר להנות מהם.

דכתיב ויקח את עטרת: וזה גם יסביר לנו דבר נוסף. כשכבש דוד את עמון נאמר "ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו, ומשקלה ככר זהב ואבן יקרה, ותהי על ראש דוד". דוד לקח את הכתר של הע"ז שלהם הנקרא 'מלכם'. אמנם איך היה מותר

לו לקחת את הכתר האסור בהנאה? והתשובה גם כאן שהיה זה לאחר שאיתי הגיתי ביטל אותה.

שאלה: משקלה ככר זהב. היכי מצי מנח לה? איך דוד יכל להניח על הראש כתר כל כך כבד? הגמרא מביאה שלוש תשובות.

אמר רב יהודה אמר רב ראויה לנוח על ראש דוד: העטרת היתה מתאימה במידות שלה לראש שלו, אך הוא לא חבש אותה בפועל על ראשו.

רבי יוסי ברבי חנינא אמר אבן שואבת היתה בה זהות דרא לה: היתה אבן מגנטית קבועה מעל הראש של דוד, והיא היתה מושכת את הכתר אליה.

רבי אלעזר אמר אבן יקרה היתה בה ששוה ככר זהב: העטרה לא היתה במשקל ככר זהב, אלא היה בה יהלום ששווה ככר זהב.

”זאת היתה לי כי פקודיך נצרתי”. מאי קאמר? הכי קאמר בשכר שפקודיך נצרתי זאת היתה לי לעדות. מאי עדותה? א”ר יהושע בן לוי שהיה מניחה במקום תפילין והולמת: דוד הניח את הכתר בראשו במקום שמניחין בו תפילין, והוא היה מתאים למידותיו. וזה היה עדות שדוד מתאים למלכות. כי בתוך הכתר היה מקל מזהב מצד לצד, ורק מי שהתאים להיות מלך מבית דוד הכתר היה עולה עליו. (רש”י בסנהדרין).

קושיא: והא בעי אנוחי תפילין? הרי דוד צריך להניח תפילין ואיך הוא יכול להניח את הכתר על ראשו? **תירוץ:** א”ר שמואל בר רב יצחק מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין: ואם כן עדיין נשאר לו מקום לתפילין.

”ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות”: כשהוציאו את יואש ממחבואו הניחו עליו את ‘הנזר’ שהוא הכתר הזה, כדי לבדוק האם הוא ראוי להיות מלך מבית דוד. וזה מה שכתוב בפסוק שם “עדות” כי הדבר הוא עדות למי שראוי למלכות.

”ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך”. אמר רב יהודה אמר רב שמתנשא להולמו ולא הולמתו: הוא רצה ללבוש את הכתר של המלך אך הוא לא הצליח.

"ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו". מאי רבותייהו? מה המיוחד בחמישים איש הללו? **תנא - כולם נטולי טחול, וחוקי כפות הרגלים היו:** הוציאו מהם את הטחול כדי שלא יכביד עליהם בזמן הריצה, וחתכו להם את הבשר בכפות הרגליים כדי שהם ידרכו על העצמות ולא ירגישו בקוצים וברקנים.

משנה: שאל פרוקלוס בן פלוספוס: הוא היה כומר, והוא שאל את רבן גמליאל איך הוא רוחץ במרחץ העומד בחצר שיש בו פסל של ע"ז הנקראת 'אפרודיטי'? אמר לו רבן גמליאל - אין משיבין במרחץ דברי תורה, כי עומדים שם ערומים. וכשיצא החוצה אמר לו - 'אני לא באתי בגבולה אלא היא באה בגבולי' כלומר המרחץ היה שם קודם, והיא לא יכולה לגזול דבר ששייך לכולם.

אין אומרים נעשה מרחץ וכו': תשובה נוספת - אם המרחץ היה משמש את הע"ז אכן היה אסור להתרחץ בו, אבל המצב הוא להיפך שהיא משמשת אותו. כי לא אומרים 'נעשה מרחץ ליד הפסל כדי שהוא יהיה נוי לפסל', אלא אומרים להיפך 'נעשה את הפסל במרחץ כדי שהוא יהיה נוי למרחץ'.

דבר אחר וכו': זו תשובה שלישית.

זו עומדת על פי הביב: הע"ז עומדת על פי בור הניקוז.

גמרא: קושיא: והיכי עביד הכי? איך רבן גמליאל ענה לו במרחץ שאין משיבין במרחץ? הרי זה עצמו דברי תורה, ואסור לומר זאת במרחץ.

וכי תימא: ואם תאמר שרבן גמליאל ענה לומר בשפה לועזית, אך הרי אמר אביי שדברי חול מותר לאומרם בשפת לשון הקודש אבל דברי תורה אסור לאומרם אפילו בשפה לועזית.

תירוץ: תנא - כשיצא אמר לו 'אין משיבין במרחץ'.

א"ר חמא בר יוסף א"ר אושעיא ברבי: רבי אושעיא אמר שרבן גמליאל ענה לומר הזה 'תשובה גנובה' כלומר תשובה שאינה אמיתית, אבל אני חולק על רבי אושעיא ואומר שהתשובה הזו אינה 'גנובה' אלא אמיתית.

הגמרא מביאה כמה הסברים -

מה גנובתיה? דקאמר לו: רבן גמליאל אמר לו 'זו עומדת על פי הביב וכל אדם משתין בפניה' ולכן אין בה חשש עבודה זרה. ועל כך אמר רבי אושעיא שזה אינו נכון, כי אפילו שהוא משתין בפניה מה בכך? הרי עבודה זרה של 'פעור' עושים עליה צרכים (שירותים) והיא לא בטלה!

ואני אומר אינה גנובה: אבל אומר רב חמא בר יוסף, אני אומר שהתשובה של רבן גמליאל כן אמיתית. כי 'פעור' זו צורת העבודה שלה ולכן היא לא בטלה, מה שאין כן ה'אפרודיטי' שאין זו עבודתה ולכן הדבר מבזה אותה ומבטל אותה.

אמר אביי - גנובתה מהכא: רבן גמליאל אמר לו 'אני לא באתי בגבולה והיא באה בגבולי'. משמע שאם הע"ז היתה קודמת למרחץ היה אסור להתרחץ בה. וזה אינו נכון. כי כתוב במשנה לקמן (דף נא') עבודת כוכבים שיש לה מרחץ או גינה, מותר להנות מהם בלי להחזיק טובה על כך לכמרים.

ואני אומר אינה גנובה: כי בגלל שרבן גמליאל הוא אדם חשוב, גם אם הוא מצד עצמו לא מחזיק להם טובה על המרחץ, אבל הרחיצה שלו נותנת להם טובה מכך שאדם חשוב כמותו רוחץ שם. ולכן אם הע"ז היתה קודמת היה אסור לו להתרחץ שם.

רב שימי בר חייא אמר: רבן גמליאל אמר לו 'זו עומדת על הביב וכל אדם משתין בפניה'. ולכן היא מבוטלת. וזה אינו נכון. בגלל שכתוב במשנה שאם ירק או השתין בפניה או גרר בה טיט, היא אינה בטילה.

ואני אומר אינה גנובה: כי במשנה שם מדובר במקרה שהגוי כועס עליה ואחר כך הוא מפיס אותה. אבל כאן מדובר בזלזול שעושים לה באופן קבוע וזה מבטל אותה.

רבה בר עולא אמר: רבן גמליאל אמר לו 'אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ'. משמע שאם היו אומרים 'נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי' היה אסור לרחוץ בו, וזה אינו נכון. כי כתוב בבבלייטא האומר 'בית זה לעבודת כוכבים' או 'כוס זה לעבודת כוכבים' לא אמר כלום, משום שלא ניתן להקדיש דבר באמירה לע"ז (אלא רק בהקרבה לפניה שאז הוא נאסר מדין תקרובת ע"ז). ואם כן האמירה שלהם לא היתה אוסרת את המרחץ.

ואני אומר אינה גנובה: בגלל שאמנם המרחץ לא היה נאסר בהנאה על ידי האמירה, אבל היה אסור להתרחץ בו בגלל שהרחיצה מייפה את הפסל (כלומר משבחת אותו), ואסור לייפות ע"ז.